

YTTRANDEN
ÖVER
JORDKOMMISSIONENS FÖRSLAG

TILL

LAG

OM FÖRLÄNGNING AV
VISSA ARRENDEAVTAL

(KUNGL. MAJ:TS PROPOSITION NR 397
TILL 1920 ÅRS RIKSDAG)

TRYCKET HOS
P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG, STOCKHOLM 1920

Sedan jordkommissionen utarbetat och med skrivelse den 21 januari 1920 till chefen för justitiedepartementet överlämnat förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal, hava efter nådig remiss utlåtanden över lagförslaget avgivits av samtliga länsstyrelser, varjämte framställningar i ämnet inkommit från Sveriges allmänna lantbrukssällskap och Sveriges skogsägareförbund.

Här meddelas följande sammanställning av innehållet i berörda yttranden:

Länsstyrelserna i Kristianstads, Älvsborgs, Västernorrlands och Jämtlands län hava icke funnit något att erinra mot förslaget. Länsstyrelsen i Norrbottens län finner förslaget väl avvägt mellan de skilda intressen, vilka av den ifrågasatta lagstiftningen beröras, samt framför endast en detaljanmärkning (se nedan sid. 22). Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har mot förslaget framställt endast en mindre anmärkning (se nedan sid. 24) och länsstyrelsen i Stockholms län förklarar sig icke hava annat att erinra mot förslaget än att de synpunkter, som av borgmästaren C. Lindhagen framhållits i hans reservation beträffande 3—10 §§, syntes icke böra lämnas obeaktade.

*Allmänna
uttalanden.*

I övriga yttranden har anförts

Beträffande förslaget i dess helhet:

Länsstyrelsen i Uppsala län: Den tid, som kunnat ställas till länsstyrelsens förfogande, skulle uppenbarligen varit ganska knappt tillmätt, även om den kunnat odelad och utan intrång av andra ämbetsgöromål användas för ifrågavarande ärendes handläggning. Under de verkliga förhållandena är det för länsstyrelsen omöjligt att avgiva ett yttrande, som skulle kunna direkt eller indirekt åberopas som stöd för så märkliga nyheter, som i det remitterade förslaget innehållas. Erfarenheten — bestyrkt även genom jordkommissionens motiver — giver vid handen, att en undantagslagstiftning, sedan den blivit på ett begränsat område genomförd, lätteligen kommer att gälla såsom precedensfall även på andra områden. Det är därför särskilt betänkligt att i lagstiftningen tillämpa maximen, att ändamålet helgar medlen.

Länsstyrelsen bör emellertid icke underlåta att, till åttlydnad av den nådiga remis-

sen, framställa några erinringar, vartill det remitterade förslaget synes föranleda (se nedan).

Härvid måste länsstyrelsen lämna därhän, huruvida och i vilken utsträckning den föreslagna lagen verkligen är nödvändig till förebyggande därav, att genom enskilda dispositioner orättmätiga hinder läggas i vägen för blivande lagstiftning om beredande av en mera tryggad ställning åt bolagsarrendatorer, torpare och deras vederlikar samt om tvångsavlösning av jord för tillgodoseende av jordsbruksändamål. När sådan lagstiftning kommer närmare sitt genomförande, kan det lätteligen inträffa, att de nu föreslagna förberedelserna visa sig hava varit helt eller till stor del överflödiga. Icke ens kommissionen själv synes äga någon bestämd uppfattning åtminstone av området för den blivande lagstiftningen.

Gällande föreskrifter om förverkande av arrenderätt skola fortfarande äga tillämpning. Om, såsom tänkbart är, en jordägare, som av någon anledning ej önskar arrendets förlängning, mera än hittills varit vanligt begagnar sig av den rätt, som enligt dessa bestämmelser tillkommer honom, kan lagen lätteligen komma att snarare skada än gagna arrendatorn. Även i avseende å tillämpningen av 2 kap. 2 § andra stycket av lagen om nyttjanderätt till fast egendom torde ett hårdhäntare förfarande från jordägarens sida kunna i anledning av den nya lagen förväntas.

I motiven yttras, med avseende å den föreslagna lagens »egendomlighet» att erhålla uteslutande retroaktiv karaktär, att, »därest vissa grupper av arrendeavtal måste slutas så att säga under trycket av en lag om tvångsförlängning, komme otvivelaktigt benägenheten hos jordägarne att inlåta sig på dylika avtal att väsentligen minska». Detta uttalande hänvisar näppeligen på den uppfattningen, att den föreslagna lagen skulle vara ur jordägarnas synpunkt tillfredsställande. Det kan även betvivlas, att jordägarne, under intrycket av ifrågavarande lags retroaktiva tillämpning, skulle känna sig trygga mot den eventualiteten, att också efter denna lags trädande i kraft slutna avtal framdeles komma att behandlas enligt motsvarande principer.

Länsstyrelsen i Västmanlands län: Den oerhörda fördyring av arbetskraft, som under senare år ägt rum, har även omfattat sådan kraft inom jordbruksområdet. Därav synes bliva en följd, att maskinella anordningar i allt större omfattning måste komma att tillämpas inom lantbruket, om detsamma i längden skall bliva ekonomiskt givande. Det förefaller emellertid som om ett rationellt införande inom jordbruket av maskinella anordningar i längden nödvändigt måste förbindas med strävanden att i större eller mindre mån sammanföra brukningsdelarna till större komplexer. Den hittillsvarande tendensen att upplösa större domäner i ett antal smärre brukningsdelar skulle alltså åtminstone i viss grad småningom komma att upphöra och efterträdas av en tendens i motsatt riktning, mot stordrift.

Vilka former en sådan utveckling skulle komma att ikläda sig, är icke lätt att förutse. Att densamma av statsmakterna måste följas med den största uppmärksamhet, är tydligt, ty ett genomförande av saken med aktgivande endast på de ekonomiska synpunkterna skulle kunna äventyra den självvägande bondeklassens bestånd. Utvecklingen får icke gå därhän, att bönderna förvandlas till lönarbetare hos lantbruksbolag för stordrift. Å andra sidan må icke förbises, att bondeklassens välfärd i lika hög grad hotas, om jordbruket icke tillgodogör sig den moderna tidens möjligheter att nedsätta produktionskostnaderna. Måhända kan man tänka sig den lösningen, att jordbrukarna inom ett

lämpligt område sammansluta sig i en förening för anskaffande av dyrbara lantbruksmaskiner. Statens medverkan till reglerande och stödande av en sådan samverkan torde knappast kunna undvaras.

Om den antydda uppfattningen av utvecklingens gång är riktig, kan det tydligen ifrågasättas, huruvida det kan vara lämpligt att nu förbereda tillskapandet av ett större antal självständiga lantbruk, vilkas tillkomst skulle ytterligare försvåra det ändamålsenliga ordnandet av utvecklingsarbetet inom jordbruket. Man borde då snarare ingripa till arrendatorernas skydd på ungefär samma sätt, som under kristiden skett ifråga om hyresgäster. Inom lämpligt avvägda områden borde finnas en arrendenämnd av sakkunnige, inför vilken arrendatorer och jordägare finge draga sina tvistigheter.

Ett rätt värdesättande av de här framförda tankarna kräver djupare insikter i lant-hushållningen än länsstyrelsen besitter. Tydligt är emellertid, att den sanningshalt, som tilläventyrs finnes däri, icke i och för sig lägger absoluta hinder i vägen för en lagstiftning, sådan som den föreslagna, och särskilt icke beträffande sådan arrenderad jord, för vars brukande ej erfordras lejd arbetskraft i större utsträckning.

Länsstyrelsen vill alltså med det anförda ingalunda underkänna behovet av en socialt betonad lagstiftning på jordbruksområdet, och detta även om utvecklingen skulle komma att gå i ovan antydd riktning. Problemet blir emellertid därigenom i hög grad komplicerat och synes i så fall böra tagas under förnyad omprövning.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Till en början anser sig länsstyrelsen kunna uttala, att behovet av en lagstiftning av förevarande slag näppeligen kan sägas hava gjort sig gällande i länet. Den typ av arrendatorer, som lagen avser att bereda skydd, bolagsarrendatorer, torpare och vederlikar, och vilka skulle i förhållande till jordägaren intaga en mindre stark ställning, äro knappast i denna landsdel till finnandes. Arrendeavtal även då de gälla mindre brukningsdelar pläga vara affattade med noggrant aktgivande på bestämmelserna i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom och med rimliga villkor för arrendatorn, vadan denne icke kan sägas stå i något tryckande beroende till jordägaren. Såsom i viss mån betecknande för antydda förhållande må nämnas, att lagen den 28 juni 1918 om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område hittills endast i ett enda fall kommit till tillämpning i länet. Emellertid föreställer sig länsstyrelsen, att ställningen kan vara annorlunda i andra delar av riket, särskilt i de nordliga länen.

Länsstyrelsen i Värmlands län: Den korta tid, som stått länsstyrelsen till buds för avgivande av ifrågavarande utlåtande, har icke medgivit ett hörande av i saken intresserade parter eller ett införskaffande i övrigt av den utredning, som varit erforderlig för ett allsidigt bedömande av principfrågan rörande den tvångsavlösning av jord för jordbruksändamål, som i förslaget avses, och som skulle komma att utgöra endast första steget till en fortsatt lagstiftning på området. Då en sådan lagstiftning emellertid skulle bliva av den mest genomgripande betydelse för stora delar av det svenska folket och dessutom avse ett ingrepp i den enskilda ägande- och förfoganderätten, vilken enligt länsstyrelsens åsikt icke utan klara och tydliga skäl bör tillgripas, anser sig länsstyrelsen, som icke funnit dylika skäl vara ådagalagda, icke för det närvarande kunna förorda, att ifrågavarande förslag upphöjes till lag.

Länsstyrelsen i Södermanlands län: Det torde ej tillkomma länsstyrelsen att taga ställning till frågan huruvida och i vilken omfattning lagstiftning är lämplig och behövlig,

varigenom nyttjanderättshavare skulle dels få sig tillerkänd rätt att i vissa fall friköpa sina bruksområden, dels även på andra sätt få sin ekonomiska och sociala ställning förbättrad. Om en dylik friköpnings- och social arrendelagstiftning anses böra komma till stånd, torde densamma för att ej avsevärt förlora i kraft, böra föregås av en sådan lag som den av jordkommissionen nu föreslagna.

Länsstyrelsen i Östergötlands län: Den ifrågasatta lagstiftningen synes länsstyrelsen påkallad för att säkerställa effektiviteten av de mera omfattande lagförslag, avseende att bereda vissa arrendatorer m. fl. en tryggare ställning, som äro att från kommissionen förvänta. Mot detaljerna av det nu föreliggande lagförslaget har länsstyrelsen icke funnit anledning till erinran, men instämmer länsstyrelsen i så måtto med en av reservanterna, herr Lindhagen, att länsstyrelsen anser särskilda åtgärder nödvändiga för att sprida känndomen rörande lagstiftningen i fråga bland de befolkningsklasser, i vilkas intresse förslaget utarbetats, och att bereda dessa möjligheter till det biträde, som kan varda erforderligt för att den nya lagstiftningen verkligen skall tillskynda dem de fördelar, som med densamma åsyftats.

Länsstyrelsen i Jönköpings län: Under senare tid har det blivit alltmera vanligt, att större egendomar styckats och sålts i smålotter. Sålunda har under nationalföreningens emot emigrationen medverkan i flertalet län bildats egnahemsbolag, som inköpt och styckat egendomar. En utredning i ifrågavarande hänseende skulle helt visst ådagalägga, att under det sista tiotalet år antalet självägare på landsbygden i stor utsträckning ökats, därvid säljarna i regel varit köparna behjälpliga med att erhålla egnahemslån. Det av kommissionen avsedda syfte har således i stor omfattning nåtts på frivillighetens väg.

Kommissionen föreslår nu tvångsåtgärder för realiserandet av syftet med egna bruksdelar, och det måste ju anses önskligt, att den självägande klassen blir större. Men tvångsåtgärder äro alltid ägnade att väcka missnöje och osäkerhet, och länsstyrelsen hyser stora betänkligheter mot ifrågavarande lagförslag, som skulle rikta sig mot enskilda, men icke mot stat, kommun eller allmän inrättning. Arrendeavtalens förlängning är visserligen i och för sig av mindre betydelse, ehuru även de i vissa fall för jordägare kunna ställa sig synnerligen olägliga; det är framför allt tvångsavlösningen, som skulle följa på arrendeförlängningen, som skulle medföra de största betänkligheterna. En stor olägenhet blir avlösningen för de större jordbruket, då det blir svårt för dem att skaffa tillräckligt antal tjänare, då torpen gå bort, på samma gång det för jordägarna kommer att ställa sig dyrbarare att uteslutande hava lejd arbetskraft än att delvis hava torpdagsverken att tillgå.

I sammanhang härmed vill länsstyrelsen framhålla, att det å landsbygden icke möter några svårigheter att inköpa större eller mindre hemmansdelar. Överallt finnas hemman och lägenheter till salu, vadan de, som önska erhålla egna lantbruk, väl på frivillighetens väg kunna förskaffa sig sådana. Därtill kommer, som ovan nämnts, att under senare tid uppdelning i stor omfattning ägt rum av större egendomar i mindre bruksdelar, som försålts.

På grund av vad sålunda anförts får länsstyrelsen hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes finna jordkommissionens ifrågavarande förslag icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd eller att förslaget åtminstone inskränkes att omfatta sådana fastigheter, som innehavas av bolag.

Länsstyrelsen i Kronobergs län: De bestämmelser, vilka innefattas uti nu föreliggande

lagförslag, åsyfta, såsom jordkommissionen också framhållit, att trygga vissa arrendatorers besittning av på arrende upplåten jord, intill dess en allmän social arrendelagstiftning och en lagstiftning, på grund av vilken innehavare av annans jord under vissa betingelser skulle bliva berättigad att tillösa sig jorden, kunna komma till stånd. Förslaget avser alltså att i avseende å ett avtal mellan två kontrahenter i fråga om upplåtelse av jord under nyttjanderätt tillförsäkra den ene kontrahenten gent emot den andre en förmån, som icke hade något stöd uti dem emellan träffat avtal, men som komme att beröva jordägaren rätten att vid arrendetidens utgång efter gottfinnande förfoga över sin egendom. Här är sålunda, såsom jordkommissionen även anmärkt, fråga om ett mycket långt gående ingrepp i den enskildes äganderätt. I motsats till jordkommissionen, som det oaktat förklarar sig utan tvekan hava förordat ett genomförande tvångsvis av förlängning av arrendeupplåtelser, kan länsstyrelsen med sin uppfattning av äganderättsbegreppet icke undgå att finna en lagstiftning i sådan riktning nog så betänkelig. Låter man åter alla betänkligheter härutinnan fara, lär icke något vara att erinra i avseende å det föreliggande förslaget.

Länsstyrelsen i Kalmar län: Ehuru förslaget innebär ett väsentligt ingrepp i den enskildes rätt att fritt förfoga över sin egendom, anser sig länsstyrelsen likväl med hänsyn till ändamålet med den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden, den begränsning, som föreslagits för lagens tillämplighet, samt den möjlighet, lagförslaget inrymmor till en reglering av ursprungligen avtalade arrendevillkor kunna tillstyrka förslagets godkännande.

Länsstyrelsen i Gottlands län: Arrendatorer av hemman lydande under huvudgård förekomma enligt uppgift icke å Gottland, ej heller sådana arrendatorer, om vilka förmäles i lagförslagets 1 § andra punkt. Länsstyrelsen saknar därför nödig erfarenhet för avgivande av yttrande rörande behovet beträffande dylika arrendatorer av den föreslagna lagstiftningen.

Av torpare och brukare av jord under huvudgård i enskild ägo finnes däremot inom länet ett, visserligen litet antal, sammanlagt omkring 20.

Upplysningar, som emigrationsutredningen inhämtade, gävo vid handen, att torpinstitutionen ganska allmänt ansågs som en av de bästa källorna till arbetskraft inom jordbruksnäringen och att torparnes småningom skeende försvinnande betraktades såsom bortflyttning av ett av landsbygdens värdefullare folkelement. Emigrationsutredningen förordade därför åtgärder till befordrande av torpens friköpning; dessa åtgärder skulle i främsta rummet bestå i förenkling av avsöndringsförfarandena och underlättande av kreditgivning; skulle det emellertid visa sig att åtgärder av sådan beskaffenhet icke bleve tillräckligt verksamma, kunde möjligen ytterligare andra tagas i övervägande.

Emigrationsutredningen konstaterade, att efter 1860-talet en stark nedgång ägt rum av torpareklassen. Sedan dess betänkande avgavs, har ytterligare nedgång ägt rum. Vid folkräkningen år 1900 uppgavs antalet jordtorpare, män och kvinnor, till 76,679; vid 1910 års folkräkning utgjorde motsvarande tal 63,785.

Anledning föreligger därför att antaga, att åtgärder, kraftigare än de av emigrationsutredningen ifrågasatta, måste vidtagas för att hindra torpens igenläggande och att bland dessa åtgärder tvångsavlösning av jord måste tillgripas i vidare mån än vad för närvarande stadgas. För att icke äventyra eller minska effektiviteten av en blivande lagstiftning härom torde, på sätt jordkommissionen föreslagit, vissa arrendeavtal böra förlängas. Emot de särskilda stadgandena i den av kommissionen föreslagna lagen har länsstyrelsen ej något att erinra.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Rörande den blivande sociala arrende- och friköpningslagstiftningen lämnar kommissionen ytterst knapphändiga antydningar. Det framhålles i stället uttryckligen, att den utredning, på vilken förslag till sådan lagstiftning skall grundas, ännu ej föreligger och att kommissionen vid sådant förhållande måste för sitt vidare arbete å nämnda lagstiftningsområden förbehålla sig fullständigt fria händer. Då man sålunda ännu svävar i ovisshet om ej allenast tidpunkten för frågans definitiva ordnande utan även i vilken riktning ett blivande förslag till lagstiftning i ämnet kan komma att gå, synes det mer än betänkligt att redan nu söka bereda väg för något ovisst genom lagfästade av bestämmelser, som dock innebära »ett väsentligt ingrepp i den enskildes rätt att fritt förfoga över sin egendom». Länsstyrelsen anser därför, att det nu föreliggande förslaget för närvarande icke torde böra föranleda lagstiftning i ämnet.

Länsstyrelsen i Hallands län: Ehuru lagförslaget har retroaktiv karaktär och ur denna synpunkt måste anses ägnat att ingiva betänkligheter, anser sig dock länsstyrelsen vid det förhållande, att däri dels undantagits de fall, där på grund av särskilda omständigheter det skulle för jordägaren medföra avsevärt men att hava jorden fortfarande upplåten på arrende, dels ock rörande villkoren under den nya arrendetiden, föreskrivits, att dessa icke nödvändigtvis skulle förbliva oförändrade, utan att tvist därom likasom om förlängning av arrendetiden skulle avgöras av skiljenämnd, icke böra ställa sig avvissande mot detsamma.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Förslagets ändamål är att främja genomförandet av en tillärd social arrendelagstiftning och friköpningslagstiftning, vilkens utarbetande ingår i jordkommissionens program. Såsom framhålles har jordkommissionen ännu icke intagit ståndpunkt till denna lagstiftning. I saknad av upplysning i denna del måste länsstyrelsen alltså förklara sig icke kunna i frågans nuvarande outhärliga läge göra något uttalande i sak.

Länsstyrelsen i Örebro län: Uppfattningen rörande ifrågavarande förslag betingas givetvis av den mening, varje särskild granskare må hysa ifråga om riktigheten och lämpligheten av att i lagstiftningen införa ett i den enskilda jordäganderätten så ingripande rättsinstitut, som rätt för arrendator att tvångsvis inlösa av honom under arrende innehavd egendom. Därest man, såsom länsstyrelsen, icke kan gilla en dylik lagstiftning, åtminstone i här tydligen avsedd omfattning, följer därav ock, att länsstyrelsen icke kan förorda nu förevärande lagförslag, som avser att förbereda en blivande lag om tvångslösen av utarrenderade jordbruksfastigheter.

Därest länsstyrelsen bortser från denna sin principiella ståndpunkt, finner länsstyrelsen emellertid, att om sådana lagstämmler skola genomföras, det torde vara nödigt att omedelbart meddela föreskrifter av i huvudsak det innehåll, som i förslaget avses. I annat fall lär nämligen icke kunna undvikas, såsom jämväl av kommissionen framhålles, att utlöpande arrendeavtal icke komma att förnyas, varigenom tydligen oöverskådliga olägenheter och svårigheter av social och ekonomisk art kunna uppstå.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Den av jordkommissionen uttalade mening, att statsmakterna böra vidtaga särskilda åtgärder för att till sina verkningar trygga en blivande social arrendelagstiftning eller lagstiftning om rätt för vissa arrendatorer att friköpa av dem brukade områden, finner länsstyrelsen sig böra i allo biträda. Även anser länsstyrelsen i likhet med kommissionen, att dessa åtgärder få ett mot ändamålet svarande

uttryck genom en lag, som medger arrendatorn rätt att på viss tid förlänga ett gällande arrendeavtal.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län: Såsom av jordkommissionen jämväl framhållits, innebär förslaget ett synnerligen långt gående ingrepp i den enskildes rätt att råda över sin egendom, och är på grund härav givetvis ägnat att väcka stora betänkligheter. Då emellertid den kommissionen åliggande egentliga uppgiften att i lagstiftningsväg trygga de socialt och ekonomiskt svagast situerade nyttjanderättshavarnes ställning ovillkorligen måste anses i hög grad äventyras utan en förberedande åtgärd av den art, förslaget innefattar, samt detsamma upptager bestämmelser till skyddande av jordägarens intresse att själv få disponera sin jord, då detta intresse är särskilt starkt framträdande, finner sig länsstyrelsen icke böra avstyrka en lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med ifrågavarande förslag.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Förslaget avser att vinna rådrum för ävägabrindande av ändringar i gällande arrendelagstiftning i syfte att bereda bolagsarrendatorer, torpare och deras vederlikar en mera tryggad ställning. En dylik social arrendelagstiftnings uppgift skulle bliva åstadkommande av bestämmelser, varigenom ej mindre jordägare förhindrades att utnyttja det övertag, som ligger på hans sida, till att påtvinga arrendatorn arrende villkor av för denne oskäligt betungande beskaffenhet, än även för arrendatorn, oavsett avtalets innehåll, skapades vissa garantier av social och ekonomisk art. Jordägare, till vilkas egendomar höra utarrenderade brukningsenheter, å vilka en blivande social arrendelagstiftning eller friköpningslagstiftning tänktes tillämplig, hade därför att räkna med lagstiftningsåtgärder, vilka skulle avsevärt inskränka deras fria rådhöhet över vissa delar av deras jordinnehav. Vile jordägaren så vitt möjligt undandraga sig verkningarna av en dylik kommande lagstiftning, läge det nära till hands, att, i den mån gällande arrendeavtal beträffande sådana brukningsandelar upphörde, icke vidare upplåta dem på arrende utan på annat sätt disponera över desamma. Till förekommande härav är det nu föreliggande lagförslaget framlagt. Vad man med den nu föreslagna lagen vill ernå är således att arrendatorn i de fall, som lagen avser att reglera, ej må mot sin vilja kunna avlägsnas från den arrenderade fastigheten under den tid, som återstår till dess en definitiv reglering av hithörande förhållanden kan tänkas vara genomförd; en förlängning således av arrendetiden. Däremot skulle ändrade bestämmelser rörande arrende belopp, naturaprestationer, dagsverksskyldighet och dylikt kunna meddelas, varvid visst skiljemannaförfarande är föreslaget för avgörande av därvid uppkommande olika meningar mellan jordägare och arrendator, med klagorätt över skiljenämnds beslut hos domstol.

Med avseende å den föreslagna lagens omfattning torde vad Västerbottens län beträffar upplåtelser på viss tid av torp eller under huvudgård hörande jordlägenheter vara sällsynta. Så kan i detta sammanhang omförmälas, att lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättsinnehavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område den 28 juni 1918 ännu ej i något fall vunnit tillämpning inom länet. De lägenhetsupplåtelser mot lega, som vid de äldre sågverken förekomma till arbetare för beredande av bostäder och tillfälle till jordbruk i mindre omfattning, avse ej viss tid, utan äro i allmänhet gällande för den tid, som vederbörande arrendator är anställd såsom arbetare vid verket. Den föreslagna lagen skulle därför, vad Västerbottens län beträffar, få sin huvudsakliga tillämpning på av bolag utarrenderade hemman. Sådan utarrendering avser i regel den

till ett visst hemman hörande inägojorden och medför i allmänhet ej annan rätt till skogsmark än viss begränsad vedbrand och mulbete. Arrendetiden är i flertalet fall bestämd, men kontrakten förnyas i allmänhet, så att de i själva verket oftast bliva livstidsuppåtelse. Ofta övergå de efter innehavarens död på son eller måg, om sådan finnes, som vill övertaga arrendet. I allmänhet ligger det också i bolagens intresse att på detta sätt disponera över inägojorden till sina hemman; en blivande friköpningslagstiftning av denna jord torde därför i allmänhet ej verka skrämmande. Emellertid kunna fall föreligga, då en annan disposition av inägojorden kan synas jordägaren lämpligare. I varje händelse kan tilläventyrs farhågan att i sammanhang med en blivande social arrendelagstiftning eller friköpningslagstiftning nödgas avstå skogsmark till hemmanet eller lägenheten utgöra en frestelse för jordägaren att begagna sig av sin rätt att vid arrendetidens slut på annat sätt disponera över den utarrenderade jorden.

Om således den lagstiftning, varom nu är fråga, har sin största betydelse för andra delar av landet än de, varest lagen angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland, Dalarna och Värmland den 25 juni 1909 är gällande, är det å andra sidan obestridligt, att de särskilda syften, som en social arrendelagstiftning skola tillgodose, kunna äventyras även för de nordligare länen, om ej en lagstiftning i det syfte, som den av jordkommissionen nu framlagda, snarast möjligt kommer till stånd.

Länsstyrelsen anser därför för sin del, att en lagstiftning i det syfte, varom nu är fråga, är påkallad. Med avseende å omfattningen av lagstiftningen har länsstyrelsen intet att erinra och ansluter sig således i detta avseende till kommittémajoritetens förslag. I ett avseende kan länsstyrelsen emellertid icke biträda detta förslag; och det är i vad beträffar stadgandet att en förlängning av arrendeavtalet gjorts beroende av vissa åtgöranden från arrendatorns sida. Ett stort antal avses boende arrendatorer skulle säkerligen ej ens komma att få reda på, att en dylik lag existerade. Även om åtgärder vidtagas för att låta dem taga del av en författning i ämnet, skulle de ej vara mäktiga, varken att fullt fatta, vad de hade att göra, eller sedan själva kunna utföra vad lagen fordrade av dem. Länsstyrelsen ansluter sig därför till den av herr Lindhagen avgivna reservationen i förevarande del, och hemställer, att lagförslaget på så sätt omarbetas, att arrendeavtalets förlängning inträder automatiskt och således ej göres beroende av något tillkännagivande från arrendatorn i annat fall än att denne själv önskar avtalets upphörande eller ändring i villkoren från hans sida påkallas. Först i sådant fall ävensom, då ändring i upplåtelsevillkoren äskas av jordägaren, synes anmälan enligt 3 § i lagförslaget böra äga rum och sedan vidare förfaras på sätt i lagförslaget angives.

Med nu nämnda ändring får länsstyrelsen således tillstyrka, att förevarande lagförslag i därför stadgad ordning upphöjes till lag.

Sveriges skogsägareförbund: I motiven till förslaget framhåller kommissionen, att densamma i sinom tid torde komma att framlägga förslag till en lagstiftning, varigenom i viss omfattning jord, som brukas av annan än ägaren, må kunna lösas från denne och särskiljas för bildande av självständiga jordbruk.

Kommissionen har uttalat, att det då kunde tänkas, att ägare av sådan utarrenderad jord, vilken kunde bliva föremål för inlösning, för att skydda sig mot lösningstvånget underlåte att vid inträffande arrendeledigheter ånyo utarrendera jorden och i stället disponerade den på annat sätt. Ett sådant förfarande komme, enligt kommissionens mening, lätt att vålla hinder för friköpningsverkets lätta och naturliga genomförande. För att

undanrödjade detta hinder har kommissionen då föreslagit, att sådana arrenden, vid vilka friköpningsrätt kunde tänkas böra inträda, skulle genom lagbestämmelser förlängas till den tidpunkt, då lagstiftningen om inlösningsrätten kunde förväntas hava trätt i kraft.

Kommissionen har själv uttalat, att en sådan lag skulle komma att djupt ingripa i jordägarnas fria dispositionsrätt över sin egendom. Däremot synes kommissionen knappast hava tänkt sig, att detta ingrepp skulle kunna vålla något avsevärt men för jordägarna vid utömandet av deras lovlige näring. Åtminstone har kommissionen i det framlagda betänkandet ej gjort sig mödan att undersöka, om så skulle bliva fallet.

Det lär emellertid vara ofrånkomligt, att detta nya förslag, därest det blir till lag upphöjt, kommer att vid ett mycket stort antal egendomar vålla betydande olägenheter. Dessa olägenheter komma förvisso att göra sig märkbara ej blott beträffande jordbruket, utan jämväl i fråga om skogshanteringens behöriga bedrivande å de fastigheter, som hava mer betydande skogstillgångar. Då jordkommissionen knappast synes hava haft blicken öppen härför, får Sveriges skogsägareförbund fästa uppmärksamhet på denna sida av spörsmålet.

I samma mån som skogsprodukterna stegrats i värde, har skogshanteringen kommit att intaga en alltmer framskjuten plats i vårt lands näringsliv. Alla torde väl numera vara ense därom, att det är ett statsintresse av första ordningen, att landets skogar erhålla den allra bästa vård, och att deras uthålliga avkastning därigenom uppdrikes i högsta möjliga grad. Genom en särskild skogslagstiftning, genom förbättrad undervisning på det skogliga området samt genom understödjande av skogsvårdsstyrelsernas gagnande verksamhet m. m. hava statsmakterna även på allt sätt sökt understödja och pådriva denna strävan till en mer rationell skogshushållning. Det förslag, som av jordkommissionen nu framlagts, kommer emellertid att verka i en rent motsatt riktning. Därest detsamma skulle vinna Kungl. Maj:ts och riksdagens bifall, skulle mycket betydande syårigheter komma att uppstå för införandet av en bättre vård av landets skogar. Förbundet skall i det följande tillåta sig att utveckla det samband, som finnes mellan förutsättningarna för en rationell skogshushållning och dispositionen av de jordbrukslägenheter, som finnas å skogsdomänerna.

Den rationella skogshushållningen avser att i varje särskilt fall på det mest effektiva sätt utnyttja växtplatsens (ståndortens) produktionsförmåga. Detta vill man ernå genom ett snabbt uppdragande av återväxter, genom noggrann vård av de uppväxande skogarna, så att markens produktivitet förbättras och beståndens tillväxt hålles uppe på sin högsta nivå samt slutligen genom planmässigt utnyttjande av det utfallande virket av alla dimensioner och sortiment. I detta syfte verkställas skogsodlingar, dikningar och torrlägningsarbeten, röjningar, gallringar och ljushuggningar i bestånden, åtgärder för bekämpande av insektsjärjningar, hägnadsarbeten för skydd mot betesdjur m. m. Härtill komma så själva avverkningsarbetena, virkets upparbetande i sortiment eller kolning, anläggande av transportanordningar och virkets utforslande m. m. I vissa fall tillkomma särskilda åtgärder som exempelvis uppkvistning, stubbrytning, tillgodogörande av pinnved och ris m. m. Alla dessa arbeten kräva tillgång på arbetskraft. Man torde utan överdrift kunna säga, att tillgång på lämplig arbetskraft är den första förutsättningen för att en verkligt god skogsvård skall kunna bedrivas. Det är en utopi att tro, att man skall kunna frigöra skogsbrukets arbetare från allt beroende av denna näring, och samtidigt

förvänta, att man genom skogsvårdslagar skall kunna driva fram en rationell skogshushållning på de stora skogsdomänerna.

Är skogshanteringen sålunda i stort behov av arbetskraft, så är det ej heller likgiltigt, av vilken beskaffenhet denna arbetskraft är och på vad sätt den är anknuten till skogshanteringen. Det yrkesmässiga skogsarbetet företer vissa likheter med det industriella arbetet. I likhet med industrien måste skogshanteringen sålunda äga jämn och säker tillgång till arbetskraft, varjämte denna arbetskraft, om ett gott resultat skall nås, måste vara i viss mån yrkeskunnig. Den yrkesmässigt bedrivna skogshanteringen är så gott som undantagslöst förenad med industriföretag av olika slag, nämligen sågverksrörelse och pappersmasseindustri samt jämväl i stor utsträckning järnhantering. Dessa industrier äro för sin jämna och ostörda drift beroende av virkes- och träkolstillförseln från skogarna. För att denna tillförsel skall kunna betryggande ordnas samt det erforderliga virket jämväl uttagas på ett med skogsvårdens krav överensstämmande sätt, fordras, att skogshanteringen verkligen äger en säker och städse påräknelig tillgång på arbetskraft. Vidare är det nödvändigt, att denna arbetskraft skall kunna vara genom fixa avtal tillförbunden att verkställa viss arbetsmängd å skogen, så att arbetsgivaren i varje fall äger garantier för, dels att de erforderliga råvarukvantiteterna på behövliga tider kunna framforslas och dels att kostnaderna för dessa arbeten kunna på förhand beräknas.

Beträffande det rationella skogsbrukets behov av yrkeskunniga fasta skogsarbetare tillåter sig förbundet i övrigt hänvisa till de uttalanden härom, som gjorts av de sakkunniga, som i ett betänkande av den 17 december 1915 avgivit förslag om åtgärder för bättre skötsel av kronans skogsegendomar i södra och mellersta delarna av landet. Dessa sakkunniga anföra:

»Med ju större intensitet skogsbruket å en egendom bedrives, dess större blir även behovet därstädes av för skogsvården lämpad arbetskraft. Med ett rationellt skött skogsbruk följa nämligen en mångfald olika arbeten, som vid mera extensiv drift ej komma till utförande. Sålunda bedrivs arbeten för bevarande och höjande av markens produktivitet, såsom dikningar och bäckrensningar, åtgärder för vinnande av en snabb och säker föryngring; vidare en sorgfällig vård av föryngringsytorna och kulturfälten genom röjningar m. m., allt ifrån dessas anläggande. De unga bestånden göras redan tidigt till föremål för vårdande huggningar, vilka av orsaker, som tidigare i betänkandet framhållits, ovillkorligen böra verkställas av skogsägaren själv och ej av köparen till det virke, som vid dessa huggningar utvinnes. Slutligen bör i allmänhet även vid de senare under beståndets liv inträffande föryngrings- eller sluthuggningarna det uttagna virket vid ett rationellt skogsbruk genom skogsägarens försorg före försäljningen upparbetas och utdrivas ur skogen. Detta, ävensom det arbete för kommunikationernas förbättrande, som därav betingas, kräver givetvis stor tillgång på arbetskraft.

Det är emellertid ej endast på mängden av tillgänglig arbetskraft, som ett rationellt skogsbruk ställer stora krav, utan jämväl på beskaffenheten av samma arbetskraft. De flesta skogsarbeten, men särskilt alla huggningar och arbeten för virkets förädling (kolning) kräva yrkesskicklighet, både för att arbetsprodukten skall bliva av fullgott slag och för att en så stor snabbhet med bibehållen noggrannhet i arbetet skall kunna erhållas, att detta alltid blir ekonomiskt lönande. Därtill kommer på grund av skogsbrukets art, att skador, som förorsakats genom ett oskickligt eller vårdslöst utförande av skogsvårdsåtgärder, ofta ej kunna botas och alltså orsaka skogsägaren avsevärda förluster. Detta

gäller exempelvis om alla beståndsvårdande avverkningar, där stora skador till avsevärt framtida men kunna åsamkas den kvarvarande skogen, på vilken beståndets vidare utveckling skall byggas. På grund av den långa tid, som i skogsbruket förflyter mellan sådd och skörd, är det även vid skogshanteringen av större vikt än eljest, att alla åtgärder för beståndets grundläggning och första vård genom att utföras av vant folk kunna hållas vid låga kostnader, men ändock bliva fullt effektiva. I annat fall kommer nämligen dessa kostnader att genom de ackumulerade räntorna innan beståndet nått den ålder, att det kan ge någon större avkastning, växa till den höjd, att hela beståndets förräntningsförmåga äventyras. Det är sålunda för det rationellt bedrivna skogsbruket av allra största vikt, att god tillgång på skickliga skogsarbetare finnes. Sådana torde emellertid ej kunna erhållas, med mindre kronan genom lämpliga upplätelser av beäntliga eller nyanlagda jordbrukslägenheter skaffar sig en stam fasta, för skogsbruket enbart avsedda arbetare.»

Å annat ställe säges: »det övervägande flertalet revirförvaltare har understrukit det av de sakkunniga här ovan gjorda uttalandet, att anskaffandet av tillräckligt stor fast arbetsstyrka är ett oeftergivligt villkor för införandet av en rationell vård av de allmänna skogarna.»

Detta kommittéuttalande torde till fullo klarlägga, att en tillfredsställande tillgång på fasta, yrkeskunniga skogsarbetare är nödvändig, om en rationell skogsskötsel skall kunna bedrivas. Detta gäller i lika hög grad de enskildas skogar som statens. För att kunna tillförsäkra sig en sådan arbetarstam måste emellertid skogsägarna få för detta ändamål disponera den inägojord, som finnes å skogsdomänerna. Det är nämligen ej möjligt att vid platsen fästa yrkesskickliga arbetare, om man ej kan bjuda dem goda bostäder och jordbruk, å vilka de kunna erhålla sin livsmedelsförsörjning. Må man betänka, att skogshanteringens arbetsplatser ligga spridda över de stora skogsarealerna. Det är då nödvändigt, att skogsbrukets arbetare erhålla bostäder så nära arbetsfältet som möjligt. För de arbetare, som skola bo uppe i skogsbygderna, finnes det därjämte ofta nog ej möjlighet att få inköpa livsmedel. För den skull måste de hava så stora jordbruk, att de från dessa kunna erhålla sin nödvändiga livsmedelsförsörjning. Berövar man nu skogsägarna dispositionsrätten till torp och lägenheter å skogarna, så tvingar man dem att i stor omfattning basera skogsbruket på annan arbetskraft än den å skogsdomänerna boende d. v. s. antingen på tillfälligt tillstädeskomna lösarbetare eller ock på icke jordbrukande personer från orten. Detta torde emellertid av många orsaker vara synnerligen olämpligt. Dylika arbetare äga nämligen icke nödig vana och färdighet i skogsarbete. Speciellt äro de i regel ej kunniga i kolning, varigenom detta för skogsvården i många trakter så viktiga arbete tillbakasättes. Vidare måste det väl ur social synpunkt anses vara mindre lyckligt, att arbetet å skogarna övergår från den därstädes bosatta befolkningen till en mera rörlig arbetarstam, som näppeligen torde kunna hålla sig på samma sociala nivå som en bofast skogsarbetarstam.

I samma mån som en rationell skogsvård i allt större omfattning börjat införas, hava landets skogsägare jämväl själva kommit till insikt om nödvändigheten av att tillvarataga den inägojord, som förefinnes å skogsdomänerna. Den brist på intresse för inägojordens hävd, som tidigare tyvärr mångenstädes kunnat konstateras, särskilt i de norra landsdelarna, har därför nu fått vika för en allmän vilja att sätta inägotterna på skogsegendomarna i stånd och bringa deras jord i god hävd. Skogsägarna inse nämligen

alltmera, att detta är en nödvändig förutsättning för att till platsen kunna förvärva sådana dugliga arbetare, av vilka man för skogens skötsel har oavvisligt behov. Ställningen kan sålunda nu karaktäriseras på det sätt, att den rationella skogshanteringen har oavvisligt behov av den arbetskraft, som representeras av den å inägolotterna å skogsdomänerna bosatta befolkningen, men att skogsägarna samtidigt hava både vilja och intresse att bringa denna inägojord i bästa hävd och att väl bebygga densamma.

Detta skogshanteringens beroende av den å skogarna bosatta befolkningens arbetskraft synes hava varit jordkommissionen obekant. Åtminstone har kommissionen å intet ställe i betänkandet ingått i prövning av, huru med denna sak förhåller sig. I stället har kommissionen särskilt uttalat, att just å sådana egendomar, där yrkesmässig skogshantering bedrivs, det blivande friköpningsinstitutet bör komma i tillämpning. Nu torde kommissionen här måhända hava ansett, att även om jordlägenheterna i skogsbygderna i en framtid komme att få friköpas av sina arrendatorer, så har därmed skogshanteringen ej berövats dessa personers arbetskraft. Så enkel torde saken dock ej vara. I samma stund som dessa lägenheter friköpas, är det, såsom erfarenheten i stor utsträckning visat, ytterst ovisst, om något skogsarbete kan påräknas från deras ägare. Ofta säljas lägenheterna ånyo i andra hand och komma snart nog att tillhöra personer, som kanske ej alls äro hågade eller dugliga till att verkställa skogsarbete. I övre delarna av Norrland är faran härför måhända ej så stor, enär därstädes annat arbete än i skogen ej står dessa jordägare till buds, men i landets övriga delar, där andra förtjänstmöjligheter äro tillfinnandes, är det synnerligen vanligt, att lägenhetsägarna i skogsbygderna arbeta i närbelägna industrier, syssla med hantverk m. m., när deras tid ej kräves för jordbruket. I den mån jordbrukslägenheterna sålunda skiljas från skogsdomänerna blir skogshanteringen berövad en betydande del av den arbetskraft, varav den är i oundgängligt behov. Densamma befinner sig då i den situationen, att bebyggelserna i skogstrakterna disponeras av industriarbetare och hantverkare m. fl., medan livsmedelsförsörjning och fast bosättning ej kan beredas för de arbetare, med vilkas hjälp skogarna skola skötas. Skogshanteringen har sålunda blivit berövad möjligheten att förse sig med en tryggad tillgång på skolad, för skogsarbetet särskilt lämpad arbetskraft.

Den framställning, förbundet i det föregående lämnat rörande den rationella skogshushållningens beroende av att å skogarna äga tillgång till en bofast, yrkeskunnig och genom arrendeavtal vid skogsbruket fästad arbetskraft, avser ju närmast att visa, att den kommande expropriation av inägojorden å skogsdomänerna, som jordkommissionen ställt i utsikt, kommer att omöjliggöra en rationell vård och ett planmässigt utnyttjande av vårt lands skogstillgångar. Förbundet har emellertid redan nu velat framlägga dessa synpunkter, enär den lagstiftningsåtgärd, som kommissionen nu närmast föreslagit, nämligen förlängningen av vissa arrendeavtal, just avser — enligt vad i betänkandet uttryckligt säges — att förbereda denna blivande expropriation. Vid prövningen av den nu föreslagna provisoriska åtgärden lär man väl ej kunna undgå att i någon mån undersöka, huru den slutliga lagstiftningsåtgärd, som man med detta provisorium vill förbereda, kommer att verka för näringslivet, och därför har förbundet ansett skäl förefinnas att redan nu antyda verkningarna av en framtida expropriation av inägojorden å skogsdomänerna.

I övrigt kommer redan den nu föreslagna förlängningen av arrendeavtalen att i sig själv medföra betydande svårigheter beträffande skogshanteringens förseende med arbets-

kraft. Behovet av dylik ökas oavlåtligt, i samma mån som skogsbruket alltmer intensifieras. För att fylla detta stegrade behov av dugliga skogsarbetare sträva skogsägarna efter att i allt större omfattning upplåta sin inägojord åt dylika, stundom i samband med nybyggnad och uppdelning av större jordbruk. Givetvis är det för skogsägarna då av stor vikt att vid inträffande arrendeledigheter få till skogsarbete mindre dugliga eller villiga arrendatorer utbyta mot personer, vilka äro fullgoda skogsarbetare. Ett sådant utbyte skulle av den föreslagna lagen bli omöjliggjort och jordägarna skulle sålunda tvingas att mot sin vilja hava kvar mindre dugligt folk å arrendelotterna. Ej heller skulle de kunna vid arrendetidens utgång disponera en arrendelott för densamma eventuella uppdelning på flera brukningsdelar. Förbundet vill i detta sammanhang påpeka, att det i realiteten visat sig vara mycket svårt att få arrenderätten förklarad förverkad under åberopande av, att arrendatorn vanhävdadt fastigheten eller visat tredska vid fullgörandet av den arbetsskyldighet, som jämlikt arrendeavtalet ålegat honom (nyttjanderättslagen kap. 2 § 36 mom. 1—2). Det i realiteten enda effektiva medel, som jordägarna haft mot försumliga arrendatorer, har varit möjligheten att vid arrendetidens utgång få dem avlägsnade. Skulle nu jordägarna berövas denna rätt, torde man kunna vara förvissad därom, att arrendatorerna i ett stort antal fall icke komma att taga någon hänsyn till anmaningar från jordägarna om förbättring av jordens hävd eller fullgörande av arbetsskyldighet, då de ju därvid i realiteten knappast skulle hava att riskera någon påföljd.

Jordägarna komma sålunda genom arrendatorernas ouppsägbarhet att, till skada för jordens skötsel och skogsarbetets rationella bedrivande, nödgas bibehålla sådant folk på egendomen, som i berörda hänseende är mindre dugligt. Det säger sig självt, att statsmakterna under sådana förhållanden ej kunna hava pretention på, att en rationell skogshushållning skall kunna bedrivas på de större skogsfastigheterna.

Kommissionen har visserligen föreslagit, att jordbruksenheter av större areal odlad jord än 25 hektar ej skulle beröras av den nya lagen. Denna bestämmelse saknar emellertid, vad skogshanteringen beträffar, all betydelse. Så gott som undantagslöst hava nämligen de torp och lägenheter, å vilka skogsarbetarna äro bosatta, en areal av blott ett par tre till högst ett tiotal hektar odlad jord. Vidare har i kommissionens förslag intagits den bestämmelsen, att förlängning av arrendetiden ej skulle få äga rum, där det på grund av särskilda omständigheter skulle för jordägaren medföra avsevärt men att fortfarande hava jorden upplåten på arrende. Denna undantagsbestämmelse synes ej heller vara av den art, att den skulle kunna i någon mån undanrödja de olägenheter, som lagen enligt vad tidigare anförts medför för skogshanteringen. Såväl av själva lagtexten som av motiveringen synes nämligen framgå, att detta undantag avser sådana fall, då jordägaren behöver taga det arrenderade området under eget bruk eller vill disponera det på annat sätt, men däremot ej de fall, då en till skogsarbete olämplig brukare bör utbytas mot en duglig arbetare eller då jorden med hänsyn till ökat behov av skogsarbetare behöver uppdelas på flera lotter. Skulle undantagsbestämmelsen mot förmodan avse även dessa båda sistnämnda fall, så skulle undantaget förvisso bliva regel, ty utan tvivel kommer den i lagen föreslagna rätten till förlängning av arrendeavtal att vålla avsevärt men för alla skogsägare, som hava behov av att vid sin egendom alltjämt hava fästad en duglig skogsarbetarstam.

Med vad i det föregående anförts har förbundet velat visa:

att en rationell, intensiv skogshushållning oifrånkomligt behöver jämn tillgång till dugliga skogsarbetare;

att denna arbetartillgång ej kan åstadkommas på annat sätt än genom att den inägojord, som finnes å skogsfastigheterna, upplåtes åt skogsarbetare, vilka kontraktsmässigt tillförbindas att utföra arbete å skogarna;

att, därest skogsägarna fräntagas dispositionsrätten till denna jord, mycket svåra olägenheter komma att orsakas för skogshanteringens rationella bedrivande;

att jordkommissionens förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal kommer att omfatta så gott som samtliga arrendelotter i landet, vilka äro upplåtna åt skogsarbetare;

samt att en dylik förlängning av arrendeavtalen kommer att vålla svårigheter för skogsarbetarfrågans lösande dels med hänsyn till nödvändigheten att vid inträffande arrendedigheter få för skogsarbete mindre lämpliga brukare ersätta med goda skogsarbetare och dels med hänsyn till att behov kan uppstå av att uppdelna större arrendelotter i syfte att få å dem bosatta flera skogsarbetare än tillförne.

I anledning därav får förbundet hemställa, att jordkommissionens förslag måtte till ingen åtgärd föranleda i fråga om den jord, å vilken den för skogshanteringens rationella bedrivande erforderliga arbetskraften skall besättas.

Sveriges allmänna lantbrukssällskap: Den principiella invändning, som måste göras emot förslaget, är givetvis den, att lagen på ett hos oss hittills okänt sätt skulle komma att ingripa i jordägarens rätt att själv bestämma över sin egendom och i det genom lagliga avtal fastställda rättsförhållandet mellan jordägaren och hans arrendator.

Visserligen kan jordkommissionen hänvisa till, att ett dylikt ingripande redan skett genom lagen av den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring, men dels berör denna lag endast de ekonomiska villkoren för vissa gällande arrendeavtal och ej den ännu viktigare frågan om tiden för avtalets bestånd, dels är denna lag en ren kristidslag, som avser att reglera överenskommelser, vid vilkas ingående den stora stegringen av naturprodukternas värde ej kunnat förutses.

Som ett allmänt omdöme om den föreslagna lagen torde kunna sägas, att den kommer att ge upphov till en mångfald tvister, ej blott på grund av sina bestämmelser om avtalens förlängning utan ännu mera på grund av utsikten till arrendevillkorens sänkning. Å andra sidan torde det av jordkommissionen befarade uppsägandet av en massa arrendatorer, vilket skulle vara anledningen till lagförslaget framställande, icke komma att få den omfattning, som kommissionen förutsatt utan huvudsakligen till sådana personer, som av en eller annan anledning visat sig alldeles olämpliga på respektive ställen. Vad kommissionen i detta avseende anfört från Finland torde icke äga giltighet i vårt land.

Då den nu ifrågasatta lagstiftningen icke synes behörlig, ej heller för det allmänna gagnelig men däremot för jordbruksdriften skadlig, får sällskapet av principiella skäl helt avstyrka jordkommissionens förslag till förlängning av vissa arrendeavtal.

Beträffande särskilda föreskrifter i förslaget.

1— 2 §§.

Länsstyrelsen i Värmlands län: Då en hel del smärre åt arbetare upplåtna torp, vilkas innehavare endast i ringa grad grunda sin utkomst på det obetydliga jordbruk, som med torpen är förenat, i verkligheten icke äro att betrakta som jordbruksarrenden, utan fastmera äro till sin natur arbetarebostäder med tillhörande jordområden, synes ett upplåtande av desamma för tid, oberoende av arbetsavtalet, icke vara rimligt. Den i § 2 föreslagna begränsningen av lagens tillämpning till områden med odlad jord om högst 25 hektar borde därför kompletteras med en bestämmelse om minimiareal. En sådan princip synes redan hava blivit godkänd i lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarne, vilken lag, vars karaktär av social arrendelag framhålles av jordkommissionen, innehåller en sådan minimibegränsning, satt till fyra hektar inrösningsjord. *Särskilda föreskrifter.*

Genom alla utlöpande arrendekontrakts förlängning till ett bestämt år, då sannolikt tvång till en fortsatt långvarig arrendeupplåtelse kommer att föreligga, riskerar man att de med dylika arrendeupplåtelser förenade arbetena, såsom syner o. d., måste för en synnerligen stor del av landets jordbruksarrenden koncentreras till ett enda år, vilket torde komma att visa sig praktiskt outförbart.

Länsstyrelsen vill jämväl påpeka den svårighet, som av lagens genomförande skulle drabba skogsbruket i fråga om den av arrendatorer och torpare på skogsindustriens fastigheter representerade arbetskraften. I många fall varken kunna eller vilja dessa arrendatorer och torpare prestera något skogsarbete, och ett allvarsamt avbräck komme att orsakas i skogshanteringens behöriga bedrivande genom omöjligheten att under lagens giltighetstid vid inträffande arrendeledigheter utbyta dessa personer mot andra, som vore villiga och dugliga till dylikt arbete. Detta förhållande skulle återigen hava till följd, att de större skogsägarna miste intresset för att verkställa nyodlingar och anlägga nya torp och lägenheter å sina fastigheter.

Länsstyrelsen har uttalat sin anslutning till den reservation emot förslaget, som anförts av herr O. Olsson beträffande tillägg till § 2 om viss tids föregående arrende för lagens tillämplighet.

Se ock *Sveriges skogsägareförbunds* ovan återgivna yttrande.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: De brukningsenheter, som av förslaget beröras, finnas i detta lagrum angivna. Emellertid ifrågasätter länsstyrelsen, huruvida den använda formuleringen icke kan giva anledning till tvekan om rätta meningen. Större klarhet vinnes visserligen genom den på sidan 13 förekommande motiveringen, ity att fastighetens egenkap av del av ett egendomskomplex framhålles såsom avgörande. Men själva lagtextens ordalag »lyder under huvudgård» passa icke in till exempel på förhållandena i vissa större gods, där kameralt självständiga fastigheter, hemman om 40 å 50 tunnland, äro och sedan långliga tider varit utarrenderade, men vilka icke lyda under någon huvudgård i annan mening, än att de ägas av samma person, som äger och brukar en större egendom på godset, vilken stundom kan vara belägen i annan socken.

Angående stycket 2 i 1 § synes spörsmål kunna uppstå, huruvida lagrummet är tillämpligt i det fall, att ägaren, som varit mantalsskriven å egendomen, avlidit, och egen-

domen övergått på stärbhuset, samt ingen av dess delägare hunnit bliva å egendomen mantalsskriven.

Till undanrödjande av tvekan synes böra i lagen inrymmas, att rätt till förlängning av arrendeavtal icke äger rum, då arrendatorn på grund av kontraktsbrott förverkat arrenderätten och av sådan anledning blivit uppsagd till avflyttning.

Vidare ifrågasättes, huruvida icke för rätt till förlängning borde förutsättas, att arrendatorn innehaft fastigheten en viss tid till exempel fem år. Det kan nämligen inträffa, att på grund av särskilt förhållande ett arrendeavtal slutas för endast ett år samt att avsett eller överenskommet är, att därefter jorden skall för brukande övertagas av annan arrendator eller ock att ägaren har för avsikt att därefter själv bruka området. Det vore i dylikt fall föga rimligt, att förlängning av årskontraktet skulle få äga rum.

Länsstyrelsen i Västmanlands län vill beträffande § 2 framhålla sin tveksamhet om lämpligheten av att för hela landet använda ett och samma mått på den odlade jorden; 25 hektar sådan jord exempelvis i Skåne betyder ett ganska stort jordbruk, medan det samma icke kan sägas om samma ytvidd i dåligt lottade jordbrukstrakter. För att härutinnan åstadkomma rättvisa mellan jordägare i olika landsdelar kräves tydligen en bättre måttstock än den föreslagna. Möjligen skulle man kunna tänka sig ett visst maximalt penningvärde samt överlåta åt den i § 4 omnämnda nämnden att bedöma, huruvida värdet av den odlade jorden överstege detta värde.

I nämnda § 2 av förslaget bestämmes jämväl, att förlängning av arrendetiden icke skall äga rum, om det för jordägaren skulle medföra avsevärt men att fortfarande hava jorden upplåten på arrende.

Det förefaller länsstyrelsen, som om detta stadgande vore dels rätt så obestämt dels ock alltför snävt i sin riktning mot jordägaren. Om exempelvis denne av oförstånd upplåtit på arrende ett område, som lämpligare och med större ekonomiskt utbyte borde brukas i ett sammanhang med huvudgården, kan det vara ganska svårt att avgöra, om det men, jordägaren skulle komma att lida genom en fortsatt utarrendering, är att anse som avsevärt. Förmodligen skulle tolkningen i regel gå till arrendatorns förmån, med påföljd, att när en gång inlösningslagen kommer, jordägaren går förlustig ett jordstykke, som kan vara av avsevärd betydelse för ett rationellt brukande av hans jord.

Vidare kan ju hända, att arrendatorn, utan att direkt göra sig skyldig till vanvård, likväl sköter jorden mindre tillfredsställande. Det förefaller hårt, om jordägaren skulle vara nödgad att bibehålla en sådan arrendator och kanske i fortsättningen få avträda jorden mot en ersättning, som genom arrendatorns förvållande blir mindre än som vederbort. I det exempelvis valda fallet skulle kanhända jordägaren icke lida avsevärt men genom att hava jorden bortarrenderad, men väl genom att alltjämt hava den bortarrenderad till nuvarande arrendatorn. Det i paragrafen inryckta ordet »fortfarande» kan möjligen tolkas såsom innebärande en garanti mot paragrafens tillämpning i antydd riktning, men har sannolikt icke denna innebörd. I varje fall behöves här ett förtydligande.

I detta sammanhang vill länsstyrelsen uppkasta den frågan, huruvida, när det gäller en lagstiftning sådan som den i förslag föreliggande eller den tillämnade inlösningslagen, det kan vara lämpligt att helt bortse från den personliga dugligheten till lantbruksdrift hos den arrendator, som man medelst tvångslagstiftning vill bereda tillfälle att bliva jordägare. Länsstyrelsen är icke beredd att nu besvara denna ömtåliga fråga varken jakande eller nekande. Tydligt är, att om man jakar härtill, saken blir mera invecklad.

Det synes emellertid böra tagas under noggrant övervägande, huruvida icke såsom en förutsättning för arrendets förlängning bör vid bristande samförstånd mellan parterna uppställas det villkoret, att den i § 4 omförmälda nämnden finner jordbruket på den arrenderade jorden skött på ett sådant sätt, att man däri kan finna en garanti för en fortsatt omsorgsfull skötsel av densamma.

Länsstyrelsen i Uppsala län: Föremålen för lagens tillämpning synas vara i 1 § 1 mom. på ett alltför svävande sätt bestämda. Särskilt gäller detta beträffande andra stycket, där jordägarens subjektiva avsikt förklaras vara avgörande utan att ens skillnad göres mellan den avsikt, vari ägaren förvärvat fastigheten, och det syfte, som ligger till grund för behållandet t. ex. av arvfallen egendom. När skogen är huvudsaken, måste strängt taget den huvudsakliga avsikten förnuftigtvis alltid vara att på ett eller annat sätt tillgodogöra sig skogsavkastningen. Men om det är kommissionens mening att träffa fastigheter, som hava sitt huvudsakliga värde i skogen, hade den bort annorlunda uttryckas.

I sista stycket av samma mom. föreskrives, att, om arrende avser jord, som av upplåtaren innehaves allenast med nyttjanderätt, arrendetiden ej må förlängas utöver upplåtarens besittningstid. Däremot saknas bestämmelser till lösning av de kollisioner, som uppkomma, då upplåtare, som är ägare, har förfoganderätt endast för begränsad tid i följd därav, att han sålt eller utarrenderat egendomen med tillträde före år 1925. Möjligen har man tänkt sig, att förlängningen skall gälla även mot ny ägare eller nyttjanderättshavare till så kallad huvudgård. Men detta torde i alla händelser icke kunna tillämpas, när just ifrågavarande arrendelägenhet är föremål för försäljning eller ny utarrendering, som ägt rum innan den nya lagen trätt i kraft. Märkas bör även, att om nyttjanderättsavtalet icke är skriftligen upprättat, ny ägare enligt 2 kap. 28 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom kan uppsäga detsamma; härmed torde även förlängningen falla.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: I fråga om den omfattning, som skulle givas lagen, hava inom kommissionen skilda meningar gjort sig gällande, i det att tvenne reservanter icke kunnat biträda flertalets mening, att maximiarealen för de jordbruk, vilka av lagen skulle beröras, borde bestämmas till 25 hektar. De hava för sin del påyrkat, att denna areal skulle ökas till 40 hektar. Den ene av dessa reservanter har därjämte uttalat den mening, att en förutsättning för rätt att förlänga avtalet även borde vara, att arrendator eller den, vars rätt på honom övergått, innehaft fastigheten på arrende under minst fem år. Beträffande den första av dessa reservationer får länsstyrelsen framhålla, att för Kopparbergs läns vidkommande en bestämmelse i enlighet med kommissionens förslag är fullt tillfredsställande, då utarrenderade jordbruk med större areal odlad jord än 25 hektar knappast torde inom länet finnas. Vidkommande den senare reservationen har länsstyrelsen ej funnit något som helst skäl anfört för att ställa arrendatorer, vilka icke uppfyllde de föreslagna villkoren, utanför den möjlighet till ernående av en tryggad ställning, som lagförslaget avser att bereda brukare av mindre jordlotter, varför länsstyrelsen anser, att avseende vid densamma ej bör fästas.

Länsstyrelsen i Örebro län: Uttrycket i 1 § 1 mom. andra stycket »annan jord, vars ägare innehar fastigheten huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen» är synnerligen obestämt och kan giva anledning till olika tolkning. En bestämmelse av dylik lydelse lämpar sig enligt länsstyrelsens mening icke i lagstiftning. Länsstyrelsen anser sig emellertid här icke böra avgiva förslag till annan lydelse av stadgandet, då

sådant icke kan ske utan att dettas omfattning ändras, vilket åter bör förutsätta närmare kännedom, huru långt den tillärnade lagstiftningen om tvångsinlösen av jordbruksfastigheter är avsedd att sträckas.

Länsstyrelsen i Hallands län: Därest den betingade legan är så liten, att arrendeavtalet i verkligheten är att anse såsom benefikt, bör någon tvångsförlängning av arrendetiden icke ifrågakomma; bestämmelse därom bör intagas i 2 § av lagen. Likaledes synes länsstyrelsen dylik förlängning icke böra äga rum, utan att arrendekontraktet avsett någon längre tid, exempelvis, såsom en av kommissioneus ledamöter föreslagit, minst fem år.

Länsstyrelsen i Blekinge län: I enlighet med herr Olof Olssons reservation, torde i lagen böra intagas stadgande om att förlängning av arrendetid ej bör ifrågakomma, där icke arrendatorn innehaft fastigheten på minst fem år.

Länsstyrelsen i Södermanlands län: Den ifrågasatta lagen synes länsstyrelsen böra gälla ej blott för landsbygden utan även för städerna, av vilka senare ganska många hava betydande jordegendomar inom sina områden. Av lagförslagets text och motiveering framgår ej tydligt, huruvida den ifrågasatta lagen avsetts skola gälla för städerna; slutorden i 6 § synas snarare giva anledning till antagande att den föreslagna lagen avsetts skola hava tillämpning endast å landsbygden.

De i 1 § 1 mom. första stycket använda uttrycken »till huvudgård hörande jordbrukslägenhet» och »hemman, som lyder under huvudgård» äro, såsom också i motiveeringen medges, mycket oklara och torde komma att tolkas olika såväl av det stora antal skiljenämnder, som i första hand skulle pröva ifrågavarande ärenden, som även av domstolarne, då skiljenämnds beslut droges under domstols prövning. Det vore för den skull synnerligen önskvärt, om de ovannämnda uttrycken kunde utbytas mot andra, som på ett mera tillfredsställande sätt angäve tillämpningsområdet för bestämmelserna i momentets första stycke.

Det synes länsstyrelsen, att tvångsförlängning av arrendeavtal ej borde få påfordras i andra fall än då arrendet innehafts under någon längre tid, t. ex. såsom en reservant inom kommittén hemställt, minst 5 år.

Sveriges allmänna lantbrukssällskap: En granskning av lagförslagets 1 och 2 §§ ger vid handen, att praktiskt taget alla arrendeställen under 25 har åker, för vilka avtalet utgår före 1925, skulle automatiskt förlängas till år 1925, om arrendatorerna så påfordra. En obetydlig inskränkning ligger i stadgandet att, där avsevärt men för jordägaren att utarrendera stället kan påvisas, lagen ej skall gälla. Denna bestämmelse är emellertid så svävande, att ett förtydligande bör göras, då det för de blivande skiljenämnderna säkerligen kommer att medföra stora svårigheter att avdöma sådana frågor. Ett exempel kan klagöra detta. En arrendator har i sitt avtal förbundit sig att utföra arbete i skog eller lantbruk. Det presterade arbetet är emellertid mindervärdigt, svarar ej mot beräkningarna, och en ändring till det bättre är utesluten på grund av arrendators olämplighet. Att för skogstrakten eller lantbruket ifråga anskaffa annan arbetskraft går ej på grund av bostadsförhållandena. I ett sådant fall förefinnes givetvis avsevärt men för jordägaren att förlänga avtalet, i synnerhet som ett dylikt förfarande synes komma att i framtiden resultera i tvångsförsäljning av stället till samma arrendator. Det är emellertid mycket svårt för en skiljenämnd att enbart på grund av lagförslagets bestämmelse här träffa ett avgörande. I motiveeringen av sitt förslag anför jordkom-

missionen att det personliga förhållandet mellan jordägaren och arrendatorn icke får åberopas i ett sådant fall, och detta synes tyda på, att skiljenämnden bör döma till arrendatorns förmån. Emot en sådan tolkning ser sig lantbrukssällskapet föranlätet att inlägga en bestämd gensaga.

Det är inom det större och medelstora jordbruket vanlig arbetsform att upplåta bebyggda, mindre jordområden till arbetare, vilkas avlöning delvis utgår i form av jordupplåtelse mot ingen eller ringa kontant ersättning. Denna arbetsform är fördelaktig för och omtyckt av arbetarna, men även gynnsam för jordägaren, som därigenom kan trygga tillgången på fullvärdig arbetskraft. Den nu föreslagna lagen kommer att omöjliggöra den normalt fortgående rekryteringen av denna arbetarstam och orsaka svårigheter för jordens och skogens rationella skötsel samt vålla jordägarna allvarligt men även i sådana fall, då en fortsatt utarrendering är för huvudgårdens skötsel mest ändamålsenlig.

Ävenledes finnas många torp eller andra mindre lägenheter, som upplåtits för längre tid tillbaka mot kontant arrende efter den tidens penningvärde, under det att andra upplåtits mot arrende in natura. Emellan dessa båda slag av arrenden råder efter nuvarande värden betydlig skillnad, och det skulle vara en orättvisa mot arrendatorerna att låta denna skillnad fortvara längre tid än som gällande arrendeavtal avser, liksom det ock kan för jordägaren innebära allvarligt men, att arrendevillkoren bli oförändrade.

Det synes därför sällskapet nödvändigt, att bestämmelsen i 2 § kompletteras med ett stadgande om, att, därest det kan visas, att gällande arrendevillkor förorsaka jordägaren allvarligt men, förlängning av arrendetid icke skall äga rum. Sällskapet föreslår därför i 2 § ett tillägg av orden »under oförändrade villkor» efter »fortfarande upplåten på arrende».

I samma § har det vidare föreslagits, att lagen skall hava tillämpning allenast där arrendet omfattar jord med en vidd av högst 25 hektar odlad jord. Denna gräns synes alltför hög, då syftet med lagstiftningen angives vara att bereda bolagsarrendatorer, torpare och deras vederlikar en mera tryggad ställning, alldenstund ifrågavarande slag av arrenden i regel icke uppgå till mera än hälften av nämnda areal, vadan lagen sålunda skulle komma att tillämpas på en mängd egentliga arrendeställen, för vilka någon ändring av nu gällande lagstiftning icke ifrågasatts, ej heller synes behöflig. Därtill kommer, att arealen odlad jord ofta är svår att noggrant angiva samt att skillnaden i värde mellan lika stora arrendeställen i södra, mellersta och norra Sverige är högst väsentlig. Skall emellertid en arealgräns bibehållas, synes den lämpligast böra bestämmas till högst 12 hektar odlad jord eller den gräns, som förut gällt för deltagande i premieringen av mindre jordbruk.

Då det vidare synes olämpligt att lagen tillämpas på arrenden, som innehafts allenast ett eller ett fåtal år, instämmer sällskapet uti den reservation, som avgivits av herr O. Olsson.

3 §.

Länsstyrelsen i Uppsala län: Den i 3 § föreskrivna fristen av nittio dagar före den avtalade arrendetidens utgång är alltför kort för att bereda jordägaren tillfälle till erforderliga anordningar. Särskilt stötande är, om jordägaren i ovisshet därom, huruvida förlängning kommer att påfordras, är nödsakad att tillbakavisa arrendeansbud av annan per-

son. Även en arrendespekulant, som i socialt avseende är lika intressant som den förutvarande arrendatorn, kan härigenom bliva lidande.

Det sagda kan givetvis i ännu högre grad gälla om övergångsbestämmelsernas andra stycke.

I detta sammanhang anmärkes, att tillämpningen av 10 § uppenbarligen medför fara för vanhävd i följd av ovissheten om den tid, varunder nyttjanderätten kommer att fortfara.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Som ledamoten i kommissionen C. Lindhagen reservationsvis framfört, bör arrendator berättigas att från det allmänna sida åtnjuta biträde för tillvaratagande av honom tillerkänd rätt. Det kan nämligen vara vanskligt för arrendator att i den ordning, som gäller för uppsägning av arrendeavtal, själv ombesörja sådant tillkännagivande, som omförmäles uti förslaget § 3. Enligt länsstyrelsens förmenande kan arrendatorns intresse härutinnan tillgodoses genom ett stadgande, att han äger hos offentlig myndighet, förslagsvis vederbörande landsfiskal, göra dylikt tillkännagivande och att det skall åligga denna myndighet att verkställa delgivning med jordägaren.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: se ovan sid. 10.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Enligt kommissionens lagförslags § 1 erfordras för arrendetidens förlängning arrendatorns påfordran härom. Initiativet uti en sådan fråga är alltså lagt helt och hållet i arrendatorns händer. Uti ett till betänkandet fogat särskilt yttrande har herr C. Lindhagen givit uttryck åt den mening, att de personer, vilka man med lagförslaget avsett att hjälpa, skulle sakna förutsättningar för att kunna eller våga spela den roll, som man tillämnat dem. »De flesta få kanske icke ens kännedom om lagens tillvaro eller att den angår dem personligen, ännu mindre någon vetskap och något förstånd på dess detaljer.» Av dessa skäl, som han närmare utvecklat, har reservanten ansett, att förlängningen borde verka automatiskt. Länsstyrelsen, som visserligen ej delar herr Lindhagens mening, att vederbörande icke skulle våga göra sin rätt gällande, håller dock före att den i reservationen uttalade uppfattningen, att mängden avlägset boende på grund av ovetenhet om lagens tillvaro försummar att begagna sig av dess möjligheter, innehåller ett mycket beaktansvärt påpekande. Sina skäl mot en automatisk förlängning av arrendeavtalet har kommissionen framlagt å sidan 19 av sitt yttrande. Önskvärdheten av att klarhet beträffande frågan om arrendeavtalets förlängning i god tid vinnes har varit bestämmande för kommissionen vid dess ställningstagande till detta förslag. Ifrågasätts kan väl emellertid, huruvida ej sådan klarhet skulle kunna erhållas, utan att man ensidigt lade initiativet hos den part, vilken ostridigt är i sådan ställning, att han svärligen kan beräknas följa gången av lagstiftningsarbetet även då detta berör för honom vitala frågor. Det skulle därför enligt länsstyrelsens mening vara till gagn för det syfte man ville ernå, om lagen innehölle stadgande av den innebörd, att arrendeavtal rörande fastighet, som avses i lagen, skulle anses som förlängt till den i § 1 mom. 1 angivna tiden, därest ej arrendatorn vid skriftlig förfrågan från jordägaren likaledes skriftligen förklarade sig önska avstå från arrendet vid utgången av nu gällande avtal. Mot en sådan anordning kan ej utan fog göras den invändningen att då lagförslaget avser att med inskränkning i jordägarens fria förfoganderätt över hans egendom tillerkänna arrendatorn en utsträckt nyttjanderätt över samma egendom, rättvisa och billighet kräva, att initiativet skall åvila arrendatorn och ej jordägaren. Då emellertid det besvär, som härigenom pålægges jordägaren, icke torde bliva alltför stort, borde måhända de betänk-

ligheter, vilka utan tvivel kunna resas mot förslaget realiserande, ej tillerkännas avgörande inflytande. För att den i § 4 omnämnda skiljenämndens beslut skall kunna meddelas före arrendetidens utgång, borde en sådan förfrågan från jordägaren göras inom tid, som angives i § 3.

Länsstyrelsen i Örebro län: Enligt 3 § skulle en jordägare kunna intill 90 dagar före arrendetidens utgång hållas i osäkerhet, huruvida arrendatorn ville förnya avtalet, samt därigenom förhindras att vidtaga åtgärder för att själv övertaga fastigheten eller att utarrendera den till annan person. Tiden härför måste anses alldeles för knapp och bör utsträckas till minst sex månader före arrendetidens utgång.

Länsstyrelsen i Södermanlands län: Enligt 3 § i förslaget skall arrendator senast 90 dagar före arrendetidens utgång hos jordägaren göra framställning om förlängning av arrendetiden och om ändring i arrendevillkoren. Denna bestämmelse förefaller länsstyrelsen oskäligen mot jordägaren, som sålunda skulle erhålla allt för kort tid för att om arrendator ej fordrade tvångsförlängning av arrendet, vidtaga erforderliga åtgärder för egendomens upplåtande åt annan arrendator eller dess användande på annat sätt.

Sveriges allmänna lantbrukssällskap: Om arrendatorn vill påfordra förlängning av kontraktet, skall han enligt förslaget 3 § underrätta jordägaren härom senast 90 dagar före arrendetidens utgång. Nu torde förhållandet vara så vid alla välordnade egendomar, att arrendeuppgörelserna äro klara senast 6 månader före tillträdet, och att just de bästa arrendatorerna äro angelägna om att i tid ordna för framtiden. Om nu en jordägare önskar göra ombyte av arrendator, måste han avvakta den gamla brukarens meddelande och kan icke träffa överenskommelse med någon annan förrän 3 månader före tillträdet, vilket blir till stort men för både arrendator och jordägare och icke minst för ställets skötsel. Redan av denna anledning synes den fordran böra uppställas, att arrendatorn skall tillkännagiva sin önskan senast sex månader före arrendetidens utgång.

Denna fordran är av desto större vikt, som den i följande paragrafer föreslagna rättsproceduren vid tvist mellan jordägare och arrendator kan bliva mycket tidsödande. Då lagförslaget ger arrendatorn möjlighet icke blott att få avtalet förlängt utan även att få villkoren lindrade, kan man taga för avgjort, att många arrendatorer söka begagna sig härav, även utan rimlig anledning, vilket i sin tur nödvändiggör för jordägaren att begagna den i § 5 medgivna rätten att hänskjuta saken till skiljedom. Detta skall vara gjort inom 30 dagar efter arrendatorns begäran om förlängning av avtalet. Det återstår nu 2 månader till det uppgjorda arrendeavtalets utgång, under vilken tid motparten skall utse sin skiljeman, länsstyrelsen skall nämna ordförande i skiljenämnden, nämnden skall sammanträda och i flertalet fall även besöka platsen, samt parterna lämnas tillfälle att yttra sig, innan slutligen skiljedomen kan avkunnas. Det torde vara uteslutet, att detta kan medhinnas på så kort tid, särskilt med hänsyn till att våra länsstyrelser f. n. äro synnerligen arbetstyngda, på grund varav deras resolutioner ofta dröja i månader. Svårigheten att finna kompetenta och lämpliga skiljedomare torde även fördröja proceduren, då de personer, som finnas, säkerligen måste tilldelas en mångfald uppdrag. Under tiden kan varken arrendatorn se sig om efter något annat ställe, för den händelse skiljedomen går honom emot, ej heller jordägaren överenskomma med annan arrendator, om hans mening skulle vinna. Ett osäkerhetstillstånd inträder, som är till nackdel för båda parterna och icke minst för arrendestället. I detta sammanhang synes böra fram-

hållas de särskilt för en mindre arrendator betungande kostnaderna för en skiljedom, i synnerhet om i och för skiljedomen resor till platsen varit erforderliga.

4 §.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: För vinnande av en önskvärd enhetlighet vid avgörandet av tvister av förevarande slag kunde det vara lämpligt, att den medlem av nämnden, som av länsstyrelsen skall tillsättas, förordnades att fungera som ordförande i samtliga i länet förekommande dylika nämnder. Denne person torde utan svårighet kunna medhinna det arbete, honom sålunda skulle påvila, synnerligast i län, där lagens tillämpning ej kan komma att bli mera omfattande.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Vidkommande det föreliggande förslaget processuella sida torde få betonas, att med hänsyn till den stora klass nyttjanderättshavare, som av förslaget beröres, och det mycket stora antal tvister rörande tvångsförlängning, som otvivelaktigt äro att förvänta, i händelse förslaget upphöjes till lag, nära nog oöverstigliga svårigheter måste yppa sig för länsstyrelserna att kunna anskaffa lämpliga personer till ordförande i de skiljenämnder, som med dessa tvister måste taga befattning.

Länsstyrelsen i Uppsala län: Även om skiljenämnd kan anses lämpa sig för prövning av frågan, huruvida förutsättningarna för förlängning föreligga, och väl även för höjning eller sänkning av ett i penningar bestämt arrendebelopp, torde det för icke blott skiljenämnd utan även domstol kunna vara en nästan olöslig uppgift att i andra avseenden fastställa nya arrendevillkor. Länsstyrelsen tänker särskilt på de vanliga fall, då nyttjanderättshavare är förpliktad, eventuellt mot gottgörelse, till vissa arbetsprestationer. Även byggnadsskyldighet och skyldighet att utföra vissa jordförbättringar kunna medföra stora svårigheter.

Det torde vara avsett, att arrendator, som påfordrar förlängning av arrendetiden, därigenom definitivt förbinder sig att under den förlängda tiden fullgöra de skärpta arrendevillkor, som kunna bli bestämda. Säkerligen kommer ovissheten om dessas innebörd att i många fall verka avskräckande på arrendatorn. Emellertid torde han ofta äga en i lagen säkerligen icke avsedd möjlighet att komma ifrån arrendet. Han kan nämligen underlåta att ställa erforderlig säkerhet för arrendevillkorens fullgörande. Den förut ställda säkerheten, särskilt när den utgöres av borgen, gäller näppeligen under den förlängda arrendetiden och kan i alla händelser behöva stärkas när arrendebeloppet höjes. Det ligger i öppen dag, att den ovisshet, som av dessa förhållanden föranledes, medföra menliga följder i olika avseenden.

Det torde knappast finnas tillräckliga skäl för avvikelser från 8 § i lag om skiljemän.

Länsstyrelsen i Södermanlands län: Bestämmelserna i 4 § komma givetvis att medföra stor ojämnhet i lagens tillämpning såväl i olika län som även inom ett och samma län, därest ej, något som i de flesta länen ej torde kunna bli fallet, en och samma person skulle kunna medhinna att vara ordförande i alla skiljenämnder inom länet.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Enligt länsstyrelsens uppfattning vore det för enhällighet i rättstillämpningen synnerligen önskvärt, att samma person inom länet utsågs till ordförande i den uti förslaget omnämnda skiljenämnd.

5 §.

Länsstyrelsen i Värmlands län: I fråga om innehållet i 5 § 2 mom. av lagförslaget finner länsstyrelsen den däri stadgade påföljden av jordägarens försummelse att inom föreskriven tid hänskjuta tvisten till skiljenämnd, allt för omfattande. En sådan försummelse torde i många fall bliva beroende av okunnighet om lagens föreskrifter, glömska eller eljest förfall, som ej lagligen kunde styrkas, varför det måste anses oskäligt att arrendet blir förlängt på av arrendatorn påfordrade, ofta kanske helt orimliga villkor. En bestämmelse att arrendet vid sådant fall blir förlängt på de förutvarande villkoren, kompletterad med föreskrift om rätt för parterna att under den förlängda arrendetiden få påkalla skiljenämnd för ändring av villkoren, synes bättre motsvara rättvisans krav.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Enligt motiveringen skall, när förlängning av arrendeaftalet ifrågasättes, jordägaren vara berättigad framställa yrkande om ändring i arrendevillkoren till sin fördel, till exempel om högre arrendeavgift, samt att få sådant yrkande av nämnden prövat. Denna mening torde emellertid knappast framgå av lagtextens lydelse.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Å sidan 24 uttalar kommissionen i sin motivering till § 5 att utav ordalydelsen i denna § framgår, att även jordägaren äger rätt påyrka förändring av gällande arrendevillkor till sin förmån. Fullt tydligt finner länsstyrelsen detta dock icke vara utsagt. I betraktande utav det förfarande, som lagförslaget vid uppkommen tvist vill etablera, nämligen dennas hänskjutande till avgörande genom skiljemän, finner länsstyrelsen det i hög grad önskligt, att själva lagtexten otvetydigt giver tillkänna, att en sådan rätt föreligger. Man bör måhända ej utgå från att skiljemännen, som troligen utses med hänsyn till sin kannedom om de praktiska frågor, vilka skola avgöras, och mindre med tanke på juridiska kunskaper, komma att studera de särskilda motiven, till vilka de för övrigt kanske ej hava tillgång.

Länsstyrelsen i Örebro län: Den i 1 och 2 mom. bestämda fristen av 30 dagar, inom vilken jordägare har att hänskjuta tvist till skiljenämnd, måste anses för kort med hänsyn till de viktiga verkningar, som äro förknippade med försummelse av fristens iakttagande. Ifrågavarande tid synes böra bestämmas till åtminstone 45 dagar. Någon praktisk olägenhet härav lärers heller icke vara att befara, då det givetvis ligger i vederbörande jordägares intresse att få ärendet snarast möjligt bragt under skiljenämndens prövning.

6 §.

Länsstyrelsen i Södermanlands län: Slutorden i 6 § »dock att vad i 8 § i förstnämnda lag sägs om överexekutor skall tillämpas å domaren i orten» böra utgå eller ändras, om den föreslagna lagen skall gälla för stad.

8—10 §§.

Länsstyrelsen i Västmanlands län: Av §§ 8, 9 och 10 finner man, att om nämnden anser förlängning av arrendetid ej skola äga rum, arrendatorn likväl får sitta kvar tillsvidare, om han instämmer saken till domstol och ställer vederhäftig borgen för skada, som kan för jordägaren uppkomma utav »mistningen av jorden», ett i sig synnerligen svårtolkat uttryck. Långsamheten i vårt rättegångsförfarande gör, att saken på denna

väg kan tänjas ut ända till viss dag år 1925. Ifrågasätts kan, om icke domstol, när saken är tydlig och uppenbar, borde kunna förordna, att nämndens beslut skall gå i verkställighet. Det ingrepp i hävdvunna äganderättsförhållanden, som genom lagförslaget göres, är ändock så stort, att man knappast synes hava skäl att premiera processmanövrar från arrendatorns sida, helst när skadeståndsrättens omfattning är så obestämd, som ovan antyddes.

Länsstyrelsen i Uppsala län: Om (9 §) ett skiljenämndsbeslut om arrendevillkoren gått i verkställighet, men sedermera ändras, uppstå svåra ersättningsfrågor, när arrendet icke utgår i allenast penningar.

För den gottgörelse, som enligt 10 § tillkommer jordägaren, har han ej säkerhet i ställd arrendeborgen; § 8 mom. 2 äger icke alltid tillämpning. Skall 10 § tolkas så, att arrendatorn icke i något fall kan vara skyldig att avflytta förrän å den fardag, som inträder näst efter utgången av tiden för framställande av yrkande på förlängning, inträffar detta med avseende å alla arrenden, som enligt avtalet utgå före den i övergångsbestämmelsernas andra stycke avsedda dag.

Länsstyrelsen i Örebro län: Sådana 8 och 10 §§ formulerats komma de, praktiskt sett, att föranleda därtill, att arrendator kan tilltvinga sig rätt till förlängning av arrendetid även om skiljenämnden förklarar, att dylik förlängning ej må äga rum. Det är nämligen tydligt att innan av arrendatorn till domstol instämd talan rörande missnöje med nämndens beslut hunnit i två, möjligen tre instanser prövas och avgöras, större eller hela tiden av den åsyftade förlängningen redan tilländagått. Och då det åtminstone i de flesta fall lär bli omöjligt för jordägaren att styrka beloppet av för honom genom ändringssökandet uppkommen skada, blir följden den, att han icke kommer att erhålla annan ersättning för mistning av fastigheten än det sedvanliga arrendebeloppet.

Vid nu angivna förhållande synes anledning icke föreligga att medgiva besvärsrätt över skiljenämnds beslut, varigenom yrkande om förlängning av arrendetid ogillats.

I varje fall synes böra i lagen meddelas uttrycklig bestämmelse därom, att intill dess tvist om förlängning av arrendeavtal eller om villkoren för avtalet blivit slutligen prövad, förutvarande villkor skola oförändrade tillämpas, därest annan överenskommelse icke mellan jordägaren och arrendatorn träffats.

Sveriges allmänna lantbrukssällskap: Lagförslagets bestämmelse i § 8 om, att, om någon är missnöjd med skiljenämndens beslut, han må kunna hänskjuta tvisten till avgörande vid domstol, synes sällskapet vara alldeles nödvändig för att en fullt opartisk och saklig prövning skall kunna äga rum av de ytterligt svåra och ömtåliga rättsfall, som kunna uppstå på grund av ifrågavarande uti det allmänna rättsmedvetandet så djupt ingripande lagstiftning.

I lagförslaget har visserligen bestämts, att en arrendator, innan han överklagar skiljenämnds beslut, skall ställa borgen av två vederhäftiga personer för den skada, som kan tillfogas jordägaren genom överklagandet, men då i de flesta fall tidpunkten för arrendatorns frånträdande av stället är det för jordägaren viktigaste, och skadan i händelse av ett senare frånträdande ofta är svår att fastställa, torde situationen i regel bli den, att arrendatorn kvarsitter för en ganska låg ersättning, så länge han önskar processa, under det jordägaren är avstängd från stället.

11 §.

Länsstyrelsen i Värmlands län har uttalat sin anslutning till den reservation emot förslaget, som anförts av borgmästaren Lindhagen i fråga om lagens utsträckning att gälla alla underarrendatorer till dem, som arrendera jord, tillhörig kronan, kommun eller allmän inrättning.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Enligt § 11 skall det föreliggande lagförslaget ej äga tillämpning beträffande arrende av jord, som tillhör kronan, kommun eller allmän inrättning. Som skäl för denna sin mening anför kommissionen, att dess uppdrag hänförs sig endast till jord under enskild äganderätt, varjämte den förmenar, att indragning av arrenden av mindre brukningsdelar ej torde ifrågakomma från dessa jordägares sida. I denna senare del av motiveringen kunna kanske ej utan skäl olika meningar råda; den stora omfattningen av de tre grupperna jordägare synes giva anledning antaga att inom dem finnes rum för vitt skilda uppfattningar. Frånsett detta hyser länsstyrelsen den åsikten, att om överhuvud taget en social arrendelagstiftning eller en lagstiftning om friköpsrätt anses vara av behovet påkallad, de förmåner, vilka sådana lagar avse att bereda vissa medlemmar av den icke besittande jordbrukande delen av befolkningen, icke skola undragas andra medlemmar av samma klass. Man har ingen som helst anledning antaga, att arrendatorer av jord i kronans eller kommuns besittning hava en större känsla av självständighet eller mindre livlig åstundan att med äganderätt innehava den jord, som de bruka, än vad fallet kan vara med arrendatorer av jord i enskild ägo. Önska statsmakterna därför att av den klass arrendatorer, vilka bruka mindre lägenheter, skapa en i socialt och ekonomiskt avseende självständigare medborgareklass, så är denna önskan ej fullföljd med mindre än att de i § 11 undantagna arrendatorerna inbegripas under en härtill syftande lagstiftning. Som en följd av denna sin mening anser länsstyrelsen, att § 11 bör ur lagförslaget utgå. I särskilt yttrande har herr Lindhagen hemställt, att lagen skulle omfatta underarrendatorer till dem, som arrendera jord under kronan, kommun eller allmän inrättning. Med tanke på den mängd arrendatorer av smärre lägenheter — särskilt kronojord — som för närvarande finnas, anser länsstyrelsen, vilken, såsom av dess nyss anförda yttrande torde framgå, ej anser den nuvarande begränsningen av kommissionens uppdrag utgöra fullgiltigt skäl för att från en social lagstiftning utesluta kronoarrendatorer och med dem jämställda, det av herr Lindhagen framlagda förslaget icke böra vinna beaktande.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: På sidan 14 av sitt betänkaude uttalar jordkommissionen, att dess lagförslag icke kan värja arrendator mot den rätt, som enligt avtal eller lag tillkommer jordägaren att före arrendetidens slut uppsäga arrendator. Bestämmelserna i allmänna arrendelagens 2 kapitel 36 § och norrländska arrendelagens § 26 skulle sålunda fortfarande gälla mot de arrendatorer, som i lagförslaget åsyftas. Något särskilt stadgande härom har kommissionen ej ansett erforderligt. Samma skäl, som föranlett länsstyrelsen att i fråga om bestämmelserna i § 5 hemställa om otvetydig klarhet i lagtexten, göra att länsstyrelsen även i detta fall uttalar önskvärdheten härav.
